

Sanataideyhdistys Yöstäjä ry.

PIA KRUTSIN

MINTTU TERVAHARJU

LUKU-
TAITO-
UNELMIA

Menetelmäopas

LUKUTAITOUNELMIA TAMPEREELLA

Lasten ja nuorten osallisuus lukutaitotyön ja
sanataidekasvatuksen suunnitteluun kunnassa
ja koulussa

SANATAIDEYHDISTYS

yöstäjä ry

SUOMEN
SANATAIDOPETUKSEN
SEURA

1. JOHDANTO	3
2. PAIKALLISEN LUKUTAITOTYÖN KARTOITTAMINEN	5
3. LASTEN JA NUORTEN KYSELYT JA VAIKUTTAMISTYÖ	7
4. KOULUTAITEILIJATYÖSKENTELY	10
5. LUKUTAITO-OHJELMAN LAATIMINEN	16
6. LOPUKSI	18
7. LIITELUETTELO	20

SISÄLLYS

Lukutaitounelmia etsimässä

Jo pitkään Suomessa on oltu huolissaan lasten ja nuorten heikkenevästä lukutaidosta. Huoli on johtanut moniin hienoihin aloitteisiin, kuten kansallisen lukutaitostrategian laatimiseen ja lukuisiin lukutaitohankkeisiin ja tempauksiin. Me aikuiset sanataiteen ammattilaiset olemme ottaneet kiitollisena vastaan kaiken edistyksen lukutaitotyön toteuttamisessa. Olemme kuitenkin kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka vähän lapset ja nuoret itse näkyvät lukutaitotyön suunnittelussa.

Lukutaitohuolen kohteina ovat ensisijaisesti lapset ja nuoret, ja heidän lukutaitonsa pelastamiseksi aikuiset yrittävät keksiä keinoja. Mutta jos lapset ja nuoret saisivat äänensä kuuluviin, mitä keinoja he itse ehdottaisivat? Tästä ajatuksesta lähti liikkeelle Sanataideyhdistys Yöstäjän Lukutaitounelmia-hanke. Halusimme kysyä, miten tamperelaiset lapset ja nuoret kokevat lukutaitotyön ja millaisia ajatuksia ja toiveita heillä on lukemisen ja kirjoittamisen suhteen.

Hankkeen toteuttamiseen saimme avustuksen sekä Opetushallituksen Lukutaito-ohjelmalta että Tampereen kaupungin Operaatio Pirkanmaa -hankkeelta. Lukutaitounelmia linkitettiin myös osaksi Suomen sanataideopetuksen seuran valtakunnallista Hehkuvat sanat -hanketta. Hankkeemme kokonaiskesto oli 15 kuukautta ja se koostui koko lukuvuoden kestävästä koulutaiteilijatyöskentelystä, erilaisista kyselyistä ja työpajoista ja niiden tuloksena syntyneistä materiaaleista. Hankkeen tavoitteena oli tarkastella lukutaitotyön nykytilannetta lasten ja nuorten oman osallisuuden näkökulmasta ja laatia lasten ja nuorten oma "lukutaito-ohjelma" sekä muita materiaaleja paikallisen ja valtakunnallisen lukutaitotyön tueksi.

Hanke toteutettiin neljässä eri vaiheessa, joita esittelemme tässä oppaassa.

1. PAIKALLISEN LUKUTAITOTYÖN KARTOITTAMINEN

Ensimmäiseksi kartoitimme lukutaitotyön nykytilaa ja toimijoita Tampereella.

2. LASTEN JA NUORTEN KYSELYT JA VAIKUTTAMISTYÖ

Toisessa vaiheessa selvitimme, miten nykyiset, olemassa olevat lukutaitotoimet tavoittavat lapsia ja nuoria ja mitä he ajattelevat niistä.

3. KOULUTAITEILIJATYÖSKENTELY

Kolmannessa vaiheessa hankkeeseen osallistuville koululaisille esiteltiin sanataiteen eri menetelmiä pitkäjänteisenä projektityöskentelynä. Koulutyöskentelyn ytimessä oli tavoite vahvistaa lasten ja nuorten omaa tekijyyttä sekä taiteellisen tuottamisen roolia koulussa tapahtuvassa lukutaitotyössä.

4. LUKUTAITOKARTAN LAATIMINEN

Viimeisessä vaiheessa kokosimme hankkeessa kerätyistä toiveista ja ideoista tamperelaisten lasten ja nuorten oman ”lukutaito-ohjelman”, jonka nimesimme lukutaitokartaksi.

VAIHE 1: PAIKALLISEN LUKUTAITOTYÖN KARTOITTAMINEN

Tavoite: Vahvistetaan kirjallisuuden taiteenalan ammattilaisten ja kirjallisuusjärjestöjen osuutta paikallisessa lukutaitotyössä.

Alkukartoitus ja kysely

Aloitimme hankkeen kartoittamalla, minkälaista lukutaitotyötä Tampereella jo valmiiksi toteutetaan ja kenen toimesta. Kutsuimme tamperelaisia lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia kirjastosta, kouluista, työväenopistolta, kaupungin kulttuuri- ja nuorisopalveluista sekä kirjallisuuden järjestökentältä vastaamaan lukutaitotyötä koskevaan kyselyyn (liite 1) ja osallistumaan hankkeen työpajoihin.

Kyselyssä kutakin toimijaa pyydettiin kertomaan omasta lukutaitotyöstään ja pohtimaan yleisemmin, kenen tehtävä lukemisen edistäminen ensisijaisesti on. Kyselyyn vastasi yhteensä 44 eri tahojen edustajaa. Kyselyä välitettiin myös Tampereella toimivan Tampere lukee -työryhmän kautta, joka on alun perin perustettu paikallisen sanataidekentän aloitteesta. Työryhmään kuuluu lasten ja nuorten lukutaitotyön parissa toimivia, eri alojen ammattilaisia, kuten kirjastohenkilökuntaa ja koulujen lukututoropettajia.

Kyselyssä selvisi muun muassa, että aikuisten ammattilaisten mielestä tärkein rooli lasten ja nuorten lukuinnon lisäämisessä on kodilla, toiseksi tärkein rooli koululla ja kolmanneksi tärkein kirjastolla. Suurin osa vastaajista (80 %) oli sitä mieltä, että lasten ja nuorten tekstit eivät saa tarpeeksi näkyvyyttä. Huomionarvoista oli myös, että vain 26 % aikuisista ammattilaisista vastasi tuntevansa sanataidekasvatuksen sisältöjä.

Aikuisten työpajat

Seuraava vaihe oli kutsua kyselyyn vastanneet ammattilaiset työpajoihin, joissa käytiin läpi kyselyn tuloksia ja jatkettiin aiheen työstämistä. Kysyimme myös aikuisilta, millaisia unelmia heillä on lukutaitotyön suhteen, kuka näitä unelmia voisi toteuttaa ja mikä mahdollisesti estää unelmien toteutumista.

Työpajoihin osallistuneiden opettajien, kirjastoammattilaisten, nuorisotyöntekijöiden, lastenkulttuurin sekä kirjallisuuden ammattilaisten unelmiin kuului esimerkiksi lisää kirjoja ja kirjavinkkauksia kouluihin, päätoimisia sanataidekasvattajia Tampereelle, palkintoja kirjojen lukemisesta, pysyvä tekstien julkaisualusta sekä nuorten oma kustantamo.

Työpajoissa ammattilaiset myös kommentoivat ja työstivät kanssamme laatimaamme, lapsille ja nuorille suunnattua kyselyä. Kyselyn tavoitteena oli kartoittaa lasten ja nuorten toiveita siitä, miten luku- ja kirjoitusintoa voisi paremmin tukea koulussa ja vapaa-ajalla.

VAIHE 2: LASTEN JA NUORTEN KYSELYT JA VAIKUTTAMISTYÖ

Tavoite: Kartoittaa ja arvioida lasten ja nuorten lukemaan innostamiseen ja sanataiteeseen liittyviä käsityksiä ja tietoa.

Pilottikysely lapsille ja nuorille

Lapsille ja nuorille suunnattu Lukutaitounelmia-pilottikysely (liite 2) toteutettiin syksyllä 2024 yhteensä neljässä 4. luokassa ja neljässä 9. luokassa Tampereella. Kyselyyn vastasi 111 tamperelaista lasta tai nuorta iältään 9–15. Lisäksi toteutettiin erillinen, lyhyempi kysely Tampereen nuorisovaltuustolle, johon vastasi kaksitoista 13–19-vuotiasta nuorta.

Koululaisilta kysyttiin esimerkiksi suhteesta lukemiseen, kirjoittamiseen ja lukutaitoon, ajatuksia vapaa-ajan harrastamisesta ja lukemiseen kannustamisesta. Kyselyn tulokset kuvastivat lasten ja nuorten tarvetta rauhalle, syventymiselle ja ajalle. Vastaajat toivoivat kouluun erityisesti lisää erilaisia paikkoja lukemiselle. Lukemiseen ja kirjoittamiseen kaivattiin rauhallisia ja viihtyisiä tiloja, jotka auttavat keskittymään. Vastaajat toivoivat myös lisää aikaa lukemiselle.

Kirjoitusinnon tukemiseksi lapset ja nuoret toivoivat erityisesti lisää luovaa kirjoittamista, ja se valittiin useimmin mieleiseksi tavaksi kehittää omaa lukua ja kirjoitustaitoa. Sen sijaan varsinaisen sanataideharrastuksen tunnettuus oli erittäin heikkoa. Peräti 97 % vastaajista ei tiennyt, missä Tampereella voi harrastaa sanataidetta.

Vastaava kysely toteutettiin myös Tampereen nuorisovaltuustolle, ja sen tuloksia esiteltiin nuorisovaltuuston kokouksessa. Nuorisovaltuuston kokouksessa eniten keskustelua herätti se, kuinka vähän lapset ja nuoret voivat itse vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon lukutaitotyön suhteen.

Kysely päätettiin toteuttaa myös valtakunnallisesti Suomen sanataideopetuksen seuran toimesta. Valtakunnallinen kysely perustui tähän pilottikyselyyn, mutta tekstiä muokattiin yleisluontoisemmaksi ja kysymysten sekä vastausvaihtoehtojen määrää vähennettiin.

Tulevaisuuden Lukeva Tampere -työpajat

Koska ensimmäisen kyselyn painopisteenä oli kuvailla nykyhetkeä, halusimme vielä syventää aihetta ja kuvitella lukutaitotyön tulevaisuutta pidemmälle. Työskentelyn tavoitteena oli saada konkreettisia ideoita lasten ja nuorten omaa lukutaitokarttaa varten. Työskentelyyn osallistuivat Tampereen nuorisovaltuusto, Lasten parlamentti ja Vaikuta!-päivillä vierailleet koululuokat.

Keräsimme lasten ja nuorten ajatuksia ja toiveita lukutaitotyöstä 4.- ja 9.-luokkalaisille suunnatuilla Vaikuta!-päivillä yhteensä neljänä päivänä. Tampereen kaupungin nuorisopalvelujen vuosittain järjestämien vaikuttamispäivien tavoitteena on opettaa lapsille ja nuorille erilaisia vaikuttamisen keinoja sekä antaa tietoa omasta kotikaupungista ja sen palveluista.

Kyselylomakkeen (liite 3) avulla pyysimme lapsia ja nuoria kuvittelemaan tulevaisuuden Tamperetta, jossa kaikki rakastavat kirjoja, ja jossa lukeminen ja kirjoittaminen ovat suosittuja harrastuksia. Kysyimme osallistujilta, mitä heidän mielestään koti, koulu ja harrastuskenttä voisivat tarjota, jotta tällainen tulevaisuus voisi toteutua. Koti-koulu-harrastuskenttä -jako perustui sekä kansallisen lukutaitostrategian suuntaviivoihin että hankkeen aiemmissa kyselyissä esiin nousseisiin käsityksiin. Saimme myös ideoita tulevaisuuden kirjallisista ammateista sekä paikkoja ja rakennuksia tulevaisuuden kirjakaupunkiin.

Sekä 4.- että 9.-luokkalaisten ideoissa korostui erityisesti lukemisesta palkitseminen. Erityisesti neljäsluokkalaisten vastauksissa nousi usein esiin myös luovan kirjoittamisen lisääminen kouluissa. Moni oppilas ja ryhmä keksi kirjoitusinnon tukemiseksi harrastuksen, jossa saa kirjoittaa ryhmässä tarinoita aiheista, jotka kiinnostavat. Oli ilo kertoa, että itse asiassa sellainen harrastus onkin jo olemassa, ja se on sanataide. Tämän tiedon puute onkin yksi selkeä haaste sanataidekasvatuksen näkökulmasta: sanataiteen sisältöjä ei tunneta, joten sanataideharrastus tai luova kirjoittaminen ei välttämättä nouse esiin lasten ja nuorten toiveissa sellaisenaan.

Päätimme hyödyntää Vaikuta!-päivien kyselylomakkeen kysymyksiä myös koululuokissa sanataidetyöskentelyn päätteeksi (liite 4). Näin sanataiteeseen tutustuneet koululaiset saivat antaa oman panoksensa lukutaitotoiminnan ideointiin. Kaikissa kyselyissä eniten mainintoja saaneita toimia sisällytettiin lasten ja nuorten omaan lukutaitokarttaan.

VAIHE 3: KOULUTAITEILIJATYÖSKENTELY

Tavoite: Vahvistaa lasten ja nuorten tekijyyttä ja sanataiteen harrastuneisuutta lisäämällä heidän tekstiensä näkyvyyttä mediassa ja muissa ympäristöissä.

Kouluyhteistyön suunnittelu ja käynnistäminen

Kouluyhteistyön eli säännöllisen koulutaiteilijatoiminnan tärkeimpänä perusteena hankkeessamme oli sanataidekasvatuksen sisältöjen tunnetuksi tekeminen. Totesimme jo hankkeen suunnitteluvaiheessa, että lasten ja nuorten olisi todennäköisesti mahdotonta toivoa kouluun tai harrastuskentälle lisää sanataidetta, jos heillä ei ole tietoa sen sisällöistä. Tämä olettamuksemme vahvistui hankkeen alkukyselyissä. Niinpä kouluihin suunnattaisiin hankkeessa luokkakohtaisia sanataideprojekteja, joiden jälkeen voisimme toteuttaa kyselyjä oppilaiden toivomasta toiminnasta luku- ja kirjoitustaidon edistämiseksi.

Kouluyhteistyö käynnistyi koulujen valinnalla toukokuussa ennen tulevaa lukuvuotta. Lähetimme hankekuvauksen kouluihin Tampereen koulujen lukututorien välityksellä. Viiden kiinnostuneen koulun joukosta valitsimme kaksi: Lielahden koulun sekä Tampereen yliopiston normaalikoulun. Valinnan perusteena oli innokkaiden osallistuvien luokkien määrä, koulun sijainti (eri puolilla Tamperetta) ja se, että ne olivat yhtenäiskouluja. Normaalikoulun valinnassa painoi myös se, että kyseessä on opettajaopiskelijoiden harjoittelukoulu. Opettajille pidetyn hanke-esittelyn jälkeen halukkaat opettajat ilmoittautuivat koulun omalle hankeyhteysopettajalle ja pääsimme aloittamaan koulutaiteilijatyötä syyskuun alussa.

Työskentelyn pääperiaatteina korostimme säännöllisyyttä, tavoitteellisuutta, taiteen ensisijaisuutta sekä opettajan omaa panosta. Opettajat varasivat omalle luokalleen työskentelyaikoja kaikille jaetusta excel-taulukosta. Paja-ajankohdat sijoittuivat lukujärjestyksessä suomen kielen ja kirjallisuuden tuntien ajalle. Hankkeen sanataideopettajat työskentelivät kumpikin omalla

koulullaan yhden päivän viikossa koko lukuvuoden ajan, joitakin poikkeusviikkoja lukuun ottamatta.

Oman sanataideprojektin toteutti lukuvuoden aikana yhteensä 20 luokkaa: kuusi 1. luokkaa, kaksi 2. luokkaa, kolme 3. luokkaa, neljä 4. luokkaa, kaksi 5. luokkaa, yksi 6. luokka, yksi 8. luokka ja yksi 9. luokka.

Kartoittaaksemme lukemiseen, kirjoittamiseen ja sanataiteeseen liittyviä asenteita ja niissä mahdollisesti tapahtuvia muutoksia, pyysimme kunkin luokan ensimmäisellä ja viimeisellä sanataidetunnilla oppilaita täyttämään hymiökyselyn (liite 5).

Koulutaiteilijatoiminnan sisältö

Koska hankkeen keskeisimpänä tavoitteena oli lisätä lasten ja nuorten osallisuutta heihin kohdistuvan toiminnan suunnittelussa, luokkakohtaisten sanataideprojektien ohjenuorana olivat oppilaiden omat toiveet. Jotta sisältö ja toiminta etenisivät sanataidepedagogisesti mielekkäällä tavalla, päätimme etukäteen kaksi periaatetta: 1) jokaiselle projektille valitaan yksi kirjallisuuden genre, 2) syntyneistä teksteistä tuotetaan yhteisiä julkaisuja. Normaalikoulussa luokkia oli mukana niin paljon, että päätimme toteuttaa jokaisen luokan oman julkaisun. Julkaisun teko konkretisoi oppilaille omaa, sanataiteellista tekijyyttä, ja oman ”kirjan” valmistamisprosessi olikin luokissa silminnähden jännittävää ja tärkeää aikaa. Yläkoulun äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja kertoi osuvasti, että hänen jaettuaan luokan oman julkaisun kasiluokkalaisille ainuttakaan niistä ei näkynyt samana päivänä koulun roskiksissa, kuten hänen jakamilleen tuotoksille yleensä käy.

Luokkien työskentely eteni kaikissa vaiheissaan oppilaiden mielipiteitä kuulemalla ja äänestämällä. Luokan julkaisuprojekti eteni tyypillisesti näin:

- 1) hyvän tarinan aineiden kokoaminen sanapilveksi**
- 2) kirjallisuuden genren valinta äänestämällä**
- 3) lopputuotoksen muodon valinta äänestämällä**
- 4) yhteisen tapahtumapaikan luominen**
- 5) oman tekstin (esimerkiksi hahmon) ja kuvituksen työstäminen käsin**
- 6) oman tekstin puhtaaksikirjoittaminen koulun laitteilla**
- 7) tekstien editointi ja oikolukeminen kaveripalautteen avulla**
- 8) sanataideopettajan taittaman julkaisuluonnoksen kommentointi**
- 9) valmiin julkaisun esittely ja keskustelu**
- 10) palaute ja pohdinta ikätasoisesti.**

Projekteihin käytettiin luokkakohtaisesti 10–20 oppituntia, joista noin puolet oman opettajan johdolla.

Luokkaprojektien tuloksena syntyivät muun muassa nämä julkaisut:

- Runoantologiat (1. lk)
- Piulinko-planeetan suuri seikkailu (2. lk, huumori, scifi)
- Matkaopas Aigamin saaristoon (4. lk, fantasia)
- Huvipuisto Huijarin käsikirja (4. lk, kauhu)
- Salaiset Sanomat (5. lk, dekkari)
- Tarinoita Kehä 5:ltä (8. lk, jännitys, sarjakuva).

Palautteita keräsimme työskentelyn päätteeksi usealla tavalla: joko aiemmin mainitulla hymiökyselyllä, tarralapuille onnistumisia, Vaikuta!-päivien kyselylomakkeella tai Mentimeter-kyselyllä. Kaikkia edellämainittuja kerättiin osalta 3.-luokkalaisia ja sitä vanhempia oppilaita.

Opettajilta kerättiin lukuvuoden päätteeksi palautetta palautekyselyillä sekä henkilökohtaisilla keskusteluilla.

Julkaisut ja näyttelyt

Koska tavoitteenamme oli lisätä lasten ja nuorten tekstien näkyvyyttä myös muualla kuin omassa luokkaympäristössä, toteutimme julkaisutoimintaa erilaisissa paikoissa ja alustoilla.

- Normaalikouluun perustimme **“sanataideseinän”**, eli koulun kirjastossa olevan ilmoitustaulun, jossa esiteltiin luokkaprojektien tekstejä ja kuvituksia.
- Tammikuussa 2025 aloitimme **Sanataidesanomat-verkkolehden** julkaisun osoitteessa yostaja.fi/sanataidesanomat (liite 6). Lehden sisällöillä tuomme esiin paitsi projektien tuotoksia, myös lasten ja nuorten omia ajatuksia lukemisesta ja kirjoittamisesta.
- Toimitimme luokkaprojektien sisällöistä **painetun antologian Minä olen... liukuva homejuustokakku!**, joka sisältää 50 alakoululaisten tekstit.
- Kokosimme hankkeen lopuksi **kolme eri tekstinäyttelyä**: ”Fantasiasaaret” Tampereen pääkirjasto Metsoon, runohahmoja keskustan Pikku Kakkosen puiston aitaan sekä kuvitteellisia mainoksia Lielahtikeskus-kauppakeskukseen.

Koulutaiteilijatyöskentelyn tuloksista

Suullisten ja kirjallisten palautteiden sekä oppilaiden ja opettajien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta voimme todeta, että hankkeen koulutyöskentelyssä koettiin paljon onnistumisia, mutta haasteiltakaan emme toki välttyneet.

Missä onnistuimme?

- Sanataidetuntien luonne kävi oppilaille nopeasti selväksi, ja sanataideopettajan ilmestymistä luokkaan tuuletettiin spontaanisti.
- Oppilaat motivoituivat oman julkaisun tekemisestä (ja jopa oikolukemisesta!), koska teksti "ei tulisi vain jäämään omaan aikänvihkoon".
- Oppilaiden kanssa käytiin tuntien yhteydessä monia, hedelmällisiä keskusteluja lukemisen ja kirjoittamisen tavoista ja sisällöistä kouluissa.
- Opettajat näkivät konkreettisesti kirjoittamisen ammattilaisen työskentelytapoja sekä julkaisuprosessin vaiheet ja osallistuivat niiden toteutukseen myös aktiivisesti.

Mitä haasteita kohtasimme?

- Yhteissuunnitteluun luokanopettajien kanssa ei ollut tuntiresursseja käytettävissä, joten monialainen linkittäminen luokkien muuhun koulutyöskentelyyn oli haastavaa.
- Yhteydenpito opettajien kanssa oli haastavaa: sähköposteihin ei usein vastata.

- Normaalikoulussa projektien tuntimäärät jäivät paljon suunniteltua pienemmiksi osallistuvien luokkien suuren määrän takia. Kääntöpuolena Lielahden koulussa luokkia tuli mukaan jopa vähemmän kuin alun perin hankkeeseen oli ilmoittautunut, ja uusia luokkia oli vaikea innostaa mukaan.
- Kahden koulun toimintakulttuurin ja oppilasaineksen erot olivat suuret. Osalla oppilaista oli omia sosiaalisia ja toiminnanohjaukseen liittyviä ongelmia, jotka hankaloittivat yhteistä työskentelyä. Joidenkin oppilaiden ja jopa luokkien oli vaikea sopeutua työskentelyyn, joka erosi oman luokan tutuista opetusrutiineista. Sanataidetuntien yhteisötaiteelliset menetelmät, kuten suullinen ideointi ja erilaiset ryhmätyöt ruokkivat osassa luokista rauhattomuutta.
- Tietoteknisten haasteiden (mm. opettajien osaaminen, ohjelmistojen yhteensopivuus) takia oppilaiden tekstien ja kuvituskuvien jakaminen sanataideopettajille ei aina onnistunut toivotusti.

VAIHE 4: LUKUTAITOKARTAN LAATIMINEN

Tavoite: Vahvistaa lasten ja nuorten osallisuutta heihin kohdistuvassa lukutaitotyössä ja siihen liittyvässä päätöksenteossa.

Lukutaidon unelmakartta

Koko Lukutaitounelmia-hankkeen laajempänä tavoitteena oli antaa lapsille ja nuorille ääni lukemaan ja kirjoittamaan innostavan toiminnan suunnittelussa. Siksi halusimme koota aikuisten tekemien toimenpideohjelmien rinnalle lasten ja nuorten oman "lukutaito-ohjelman", jonka nimesimme lukutaitokartaksi. Tampereella keväällä 2025 käynnistyneessä kaupunkitasoisen lukutaitostrategian laatimisessa tullaan hyödyntämään hankkeen tuloksia.

Lukutaitokartan laatiminen keskittyi kolmeen kysymykseen:

- 1) Miten kotona voidaan innostaa lapsia lukemaan enemmän,
- 2) Miten koulussa voidaan innostaa lapsia kirjoittamaan luovasti,
- 3) Millainen harrastus voisi innostaa lukemaan ja kirjoittamaan.

Näihin kysymyksiin vastasivat 4. ja 9. luokkalaiset Vaikuta! -päivillä (yhteensä 791 osallistujaa), koulutaiteilijan ohjaamaan ideointityöpajaan osallistuneet 4. ja 5. luokat (kaksi luokkaa) sekä Tampereen Nuorisovaltuuston ja Lasten parlamentin edustajat.

Vastaukset analysoitiin ja jaettiin kokonaisuuksiin. Kysymyksiin haettiin avovastauksia, koska emme halunneet itse tarjota valmiita vaihtoehtoja, vaan antaa lasten ja nuorten sanoittaa itse ajatuksensa. Vastauksissa oli kuitenkin paljon samankaltaisuutta ja tiettyjä, identtisinä toistuvia vastauksia, joiden pohjalta oli suhteellisen helppoa luoda kategorioita (kuten lukemisesta palkitseminen, (luovan) kirjoittamisen lisääminen kouluissa). Lukutaitokartassa nostettiin esiin viisi yleisintä vastauskategoriaa kuhunkin kysymykseen.

Lasten ja nuorten omasta lukutaito-ohjelmasta tehtiin kaksi versiota. Aikuisille suunnattu, koululaisten ideoihin pohjautuva toimenpidekokoelma, "lasten ja nuorten lukutaitokartta" perustuu kyselyissä käytettyyn koti-koulu-harrastukset –kolmijakoon. (liite 7)

Lapsille ja nuorille muotoilimme hankkeen tulokset kuvitetuiksi, sanataiteen ja mielikuvituksen keinoin rikastetuiksi lukutaitovinkeiksi. Kokosimme niihin kyselyillä kerätyt suosituimmat ehdotukset siitä, kuinka luku- ja kirjoitustaitoa voi edistää kotona, koulussa ja harrastuskentällä. Kokonaisuus sisältää lukevan kodin muistilistan, kirjoittamisen järjestyssäännöt kouluun, lukevan kaupungin harrastuskalenterin sekä hauskoja, tulevaisuuden lukutaitoammatteja. (liite 8)

Yksi Lukutaitounelmia -hankkeen tavoitteista on kartoittaa lasten ja nuorten unelmia sanataiteen tilojen suhteen. Koulutyöpajoissa lapset ja nuoret ideoivat unelmien sanataidetilaa, Tarinatehdasta. Tarinatehdasta suunniteltiin yhteensä 18 luokassa. Jokainen luokka suunnitteli luokan yhteisen kokonaisuuden, minkä jälkeen tarkempaa tilasuunnittelua jatkettiin yksin tai pienryhmissä. Taustalla on ajatus todellisesta Tampereelle kaavaillusta Tarinatalosta, joka hakee tällä hetkellä tarkkaa muotoaan.

Luokissa syntyneet Tarinatehdas-tilaideat antavat vinkkejä siitä, millaisissa tiloissa lapset ja nuoret haluaisivat lukea ja kirjoittaa, ja millaiset tilat innostaisivat kirjallisuuden sisältöjen pariin. Kokosimme lasten ideoita tiivistävän esitteen unelmien Tarinatehtaasta (liite 9).

Lukutaitounelmia-hankkeen taustalla oli huoli siitä, että lasten ja nuorten ääni ei pääse kuuluviin lukutaitotyössä. Hankkeen aikana on syntynyt konkreettisia työkaluja siihen, miten lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia voidaan parantaa. Oma lukutaitounelmamme on se, että menetelmät löytäisivät tiensä sinne, missä lukutaitotyötä tehdään.

Ehkä tulevaisuudessa lasten ja nuorten omia lukutaito-ohjelmia voidaan toteuttaa eri mittakaavoissa: koulussa, lähikirjastossa tai nuorisotalolla. Havaitsimme, että kyselyjä ja selvityksiä voidaan tehdä hyvin paikallisesti pienelläkin rakenteella, ja unelmoimme siitä, että tällainen toimintapa tulisi laajempaan käyttöön. Oman taiteellisen tuottamisen näkökulmasta on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon, että lapsilla ja nuorilla ei välttämättä ole riittävän laajaa tietoa siitä, millaisia toimintasisältöjä on olemassa. Hankkeen toteuttajien on siis tarjottava lapsille ja nuorille tietoa ja ideoita jo ennen kyselyn toteuttamista. Lisäksi on varmistettava, että toiveita voidaan myös toteuttaa. Jos lapset ja nuoret esimerkiksi toivovat kouluun kirjailijavieraan, kirjoituskilpailun tai sanataidepajan, toteuttajan on oltava valmis tekemään toiveesta totta.

Lukutaitotyön kannalta oleellinen huomio on myös se, että tällä hetkellä taiteellisen tuottamisen näkökulma jää lukutaitotyössä laihaksi. Jo tämä hanke kuvastaa sitä: jos kolmannen sektorin yhdistys ei olisi tullut ajatelleeksi kysyä lasten ja nuorten mielipidettä, kukaan muukaan ei olisi sitä kysynyt. Sanataidekasvatuksen ja sanataiteen ammattilaisten rooli kunnan lukutaitotyössä on vielä epäselvä, ja lukutaitotyöstä puuttuu usein ”veturi”, toteuttajataho, jolla on verkostojen lisäksi vahva käsitys taiteen tekemisen prosesseista ja taiteenalan sisällöistä.

Sanataiteen ammattilaisia kaivataan kentälle paitsi hankkeiden koordinointiin, myös toimimaan kirjoittavina esikuvina. Näin toimitaan muillakin taiteenaloilla: taiteenalan ammattilainen tekee taidetta lasten kanssa, oli sitten kyse kuvataiteesta tai musiikista. Kirjallisuuden alalla onkin tärkeää vahvistaa taiteenalan organisaatioiden roolia osana perusopetusta ja koulujen harrastustoimintaa niin, että taiteenalan ammattilaiset osallistuvat lukutaitotyön suunnitteluun ja toteutukseen. Tämä mainitaan myös osana kansallisen lukutaitostrategian toimenpiteitä. Sekä tämän hankkeen kokemusten että pitkään jatkuneen kuntayhteistyön pohjalta ehdotammekin, että sanataidejärjestöt tulisi kunnissa nähdä eri toimijatahoja ja kohdeyleisöjä yhteen saattavina "lukutaitotyön moottoreina". (liite 10)

Sanataidekasvattajat ovat ammattilaisia, jotka voivat ohjata tekstien julkaisuprosessia ja käyttää tietotaitoaan julkaisukulttuurin kehittämiseen esimerkiksi kouluissa. Hankkeen aikana olemme huomanneet, että harvalla luokanopettajalla on käsitystä esimerkiksi kirjan tekemisen vaiheista puhumattakaan siitä, että koulussa olisi toteutettu julkaisu alusta loppuun. Siksi omien tekstien näkyminen julkaisuissa ja näyttelyissä on ollut monelle hankkeeseen osallistuneelle koululaiselle uutta. Kuten kaikissa taiteissa, myös sanataiteen puolella oman tuotoksen julkaiseminen voi olla tärkeä positiivinen kokemus.

Laaja ja pitkäkestoinen hankkeemme jaettiin useampaan vaiheeseen, jotta sen opit olisivat helpommin käytettävissä myös muualla: vaiheita voi toteuttaa myös yksittäin ja pienemmällä rahoituksella. Toivomme, että onnistumme innostamaan muitakin unelmoimaan siitä, miten lasten ja nuorten ääni saadaan kuulumaan lukutaitotoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Unelmoikaa siis rohkeasti ja sanoittakaa ideoita sanataiteen keinoin, jotta unelmat voivat myös toteutua!

LIITELUETTELO

- Liite 1: Lukutaitounelmia, kysely aikuisille
- Liite 2: Lukutaitounelmia: pilottikysely lapsille ja nuorille
- Liite 3: Vaikuta-päivän kyselylomake 4.- ja 9.-luokkalaisille
- Liite 4: Palaute sanataidepajoista ja lukutaitotoimien ideointi
- Liite 5: Hymiökysely sanataidepajoihin osallistuneille koululuokille (1.-3. lk)
- Liite 6: Sanataidesanomat-verkkolehden kansi (Sanataidesanomat 3/2025)
- Liite 7: Lasten ja nuorten lukutaitokartta
- Liite 8: Lasten ja nuorten lukutaitovinkit kotiin, kouluun ja harrastuksiin
- Liite 9: Unelmien Tarinatehdas
- Liite 10: Sanataidekasvatus lukutaitotyön moottorina: toimintamallin kuvaus

LIITE 1

Lukutaitounelmia: kysely ammattilaisille

* pakollinen kysymys

TAUSTATIEDOT

1 Missä työskentelet? *

Kaupunkiorganisaatio Koulu Päiväkotiki Kirjasto Kirjallisuusalan järjestö Muu

2. Mikä on ammattinimikkeesi? *

LASTEN JA NUORTEN LUKEMISEN EDISTÄMINEN

3. Kuinka keskeinen osa työtäsi luku- ja kirjoitustaidon edistäminen on? *
(asteikko: 1-5 tähteä)

4. Miten edistät työssäsi lasten ja nuorten lukutaitoa?

Kuvaa vapaamuotoisesti toimintaanne ja toimenpiteitä, jotka liittyvät lukemisen edistämiseen. *

5. Aseta järjestykseen seuraavat toimijat. Arvioi, kuinka keskeinen rooli kullakin on lasten lukuinnon lisäämisessä. *

Koulu Koti Harrastustoimijat Kirjasto Lasten ja nuorten kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut
Kaupalliset toimijat (kuten kustantamot, kirjakaupat) Lukuhankkeet- ja kampanjat
Kirjallisuustapahtumat

6. Kenen tehtävä on mielestäsi edistää lasten ja nuorten lukuintoa Tampereella? Arvioi, kuinka tärkeässä roolissa toimijat ovat paikallisessa lukutaitotyössä. *

(asteikko: erittäin tärkeä - melko tärkeä - en osaa sanoa - ei kovin tärkeä - ei lainkaan tärkeä)

Kirjasto Järjestöt/yhdistykset Kulttuuripalvelut Perusopetus Vapaa sivistystyö
Varhaiskasvatus Lukuhankkeet Taiteen perusopetus

7. Onko Kansallinen lukutaitostrategia ja sen sisältö sinulle tuttu? *

Kyllä Jossain määrin Ei

8. Mainitse mielestäsi kolme tärkeintä tapaa edistää lasten, nuorten ja perheiden lukuintoa.

SANATAIDEKASVATUS JA KIRJALLISUUDEN HARRASTUSKENTTÄ

Sanataide on yhteisöllinen, soveltava ja monialainen taidekasvatuksen laji, joka ammentaa innoituksensa kirjojen ja tarinoiden maailmasta. Sanataiteessa kirjoitetaan monipuolisesti erilaisia tekstejä, tutustutaan kirjoihin ja kirjallisuuden lajeihin, tarinoidaan, lorutellaan, taiteillaan, runoillaan, esitetään ja leikitään kielellä. Sanataidekasvatuksen avulla opitaan toimimaan tekstien maailmassa. (Suomen sanataideopetuksen seura, ks. <https://sanataide.fi/sanataiteesta/>)

9. Tiedätkö, missä lapset ja nuoret voivat harrastaa sanataidetta vapaa-ajalla? *

Kyllä Jossain määrin En

10. Ovatko sanataidekasvatuksen sisällöt sinulle tuttuja? Tiedätkö, mitä sanataiteen harrastusryhmissä tehdään? *

Kyllä Jossain määrin En

11. Kuinka tärkeä rooli vapaa-ajan ohjatulla harrastustoiminnalla on lukutaitotyössä? *
(asteikko: 1-5 tähteä)

12. Mikä estää tai haastaa lasten ja nuorten osallistumista alan harrastustoimintaan? Jatka lausetta: "Suurin haaste lasten osallistumisessa sanataiteen harrastustoimintaan on mielestäni:"

13. Saako lukemisen ja kirjoittamisen harrastaminen näkyvyyttä verrattuna muihin taiteenaloihin?

Kyllä Ei En osaa sanoa

14. Onko mielestäsi lasten ja nuorten teksteille riittävästi julkaisualustoja? *

Kyllä Ei En osaa sanoa

15. Kuullaanko lapsia ja nuoria mielestäsi tarpeeksi lukutaitotoimien ja -hankkeiden suunnittelussa?

Kyllä Ei En osaa sanoa

16. Miten sanataiteen harrastuskenttää tulisi mielestäsi kehittää? Millaista lapsille ja nuorille suunnattua ohjattua toimintaa toivoisit lisää? Kerro ainakin yksi konkreettinen esimerkki.

LIITE 2

Lukutaitounelmia: pilottikysely lapsille ja nuorille

* pakollinen kysymys

TAUSTATIEDOT

1 Ikä *

2. Äidinkieli *

Suomi Ruotsi Muu

3. Sukupuoli *

Tyttö Poika En halua kertoa Muu

4. Koulusi nimi? *

LUKEMINEN

5. Luetko vapaa-ajallasi? *

Kyllä En

6. Kuinka usein luet vapaa-ajallasi? *

Joka päivä Muutaman kerran viikossa Muutaman kerran kuukaudessa Joskus En koskaan

7. Mitä seuraavista luet mieluiten? Voit valita useamman vaihtoehdon. *

Tarinoita (kirja tai e-kirja) Selkokirjoja Kuuntelen äänikirjoja. Uutisia (paperilehti tai netti) Blogoja ja pidempiä nettitekstejä En lue mitään. Tietokirjoja (kirja tai e-kirja) Lehtiä (esim. harrastukseen liittyviä) Sarjakuvia Runoja tai laulunsanoituksia

8. Kuinka tärkeä asia lukutaito on sinulle? Anna 1-5 tähteä!

(1 = ei lainkaan tärkeä, 5 = erittäin tärkeä)

9. Mikä kannustaisi sinua lukemaan enemmän? Valitse kolme parasta tapaa. *

Kiinnostava kirja Kiva lukupaikka Kaverin suositus Lisää aikaa lukemiselle Kirjaston kirjavinkkaus Houkutteleva kansi/takakansi Vanhempien suositus Kiinnostava kirjailija Mainos Opettajan suositus Somevinkki, esim. tubettajan suositus

10. Millainen olisi mielestäsi tosi hyvä kirja?

KIRJOITTAMINEN

11. Millaisia tekstejä teet itse mieluiten? Voit valita useamman vaihtoehdon. *

Päiväkirjaa tai blogia Sarjakuvia Tarinoita Tietotekstejä kiinnostavasta aiheesta Runoja Omia käsikirjoituksia tai esityksiä Laulunsanoituksia tai räppiä En mitään näistä

12. Kirjoitatko mitään yllämainittuja tekstejä vapaa-ajalla? *

Kyllä En

13. Miten haluaisit parantaa luku- ja kirjoitustaitoasi? Valitse kaksi kiinnostavinta tapaa.

Kirjoittamalla omia juttuja vapaa-ajalla Osallistumalla kirjoihin ja kirjoittamiseen liittyvään harrastusryhmään vapaa-ajalla Tekemällä kirjoihin liittyviä asioita perheen kanssa Lukemalla enemmän tarinoita ja muita kiinnostavia tekstejä vapaa-ajalla Jutteleamalla kirjoista kavereiden kanssa Suorittamalla lukudiplomin tai muita koulun lukutehtäviä

14. Saat säätää Suomeen yhden lain, jolla kaikkien lukutaitoa parannetaan. Mitä laissa sanotaan?

LUKEMISEN EDISTÄMINEN KOULUSSA

15. Mitä näistä toivoisit lisää kouluun? Valitse enintään kolme. *

Kirja-aiheisia projekteja tai teemapäiviä Lisää aikaa lukemiselle Lisää kirjastokäyntejä Lisää luovien tekstien kirjoittamista Erilaisia lukupaikkoja Lukemista kaverin kanssa Enemmän kirjoja saataville Kirjavinkkauksia Kirjailijavierailuja

16. Oletko osallistunut koulussa johonkin lukuhaasteeseen tai lukuhankkeeseen? *

Kyllä Ei En tiedä

17. Jos olet osallistunut lukuhaasteeseen, oliko se mielestäsi onnistunut?

Anna 1-5 tähteä!

LUKEMINEN JA KIRJOITTAMINEN VAPAA-AJALLA

Sanataide on luovaa, kielellistä ilmaisua. Sanataideryhmässä esimerkiksi kirjoitetaan tarinoita, käsikirjoituksia, runoja ja muita luovia tekstejä, tutustutaan erilaisiin kirjallisuuden lajeihin (kuten fantasia, kauhu, mysteerit), kehitetään mielikuvitusmaailmoja, keksitään omia hahmoja ja jutellaan kirjoista.

18. Lue edellä oleva kuvaus sanataiteesta. Kiinnostaisiko sinua tällainen harrastus vapaa-ajalla? *

Kyllä Ehkä Ei

19. Jos sanataideharrastus ei kiinnosta sinua, miksi ei?

20. Tiedätkö, missä voisit osallistua sanataiteen harrastusryhmään Tampereella? *

Kyllä En

21. Kirjallisuuteen ja tarinoihin voi tutustua muullakin tavalla kuin lukemalla. Mitä lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyvää tekemistä valitsisit mieluiten vapaa-ajallesi? Valitse kolme kiinnostavinta. *

Tarinoihin liittyvät pelit ja roolipelit Omien sarjakuvien tekeminen Omien tekstien kirjoittaminen kotona Lavarunous (esim. open mic -tapahtumat, jossa voi esittää omia tekstejä ja kuulla toisten tekstejä) Laulutekstien tai räpin kirjoittaminen Lukupiiri tai muu lukukerho Käsikirjoittaminen, näytelmät, sketsit, videot Kirjoihin ja kirjoittamiseen liittyvä harrastusryhmä tai työpaja Kirjoihin liittyvät tapahtumat tai näyttelyt

22. Millainen paikka innostaisi sinua harrastamaan lukemista ja kirjoittamista vapaa-ajalla? Kuvaile unelmiesi sanataidetilaa!

23. Tarvitaanko mielestäsi lapsille ja nuorille omia tiloja, jotka on tarkoitettu lukemisen ja kirjoittamisen harrastamiseen? *

Kyllä Ei En osaa sanoa

24. Mitä aikuisten pitäisi mielestäsi tehdä, että lapset ja nuoret innostuisivat enemmän kirjoista ja kirjoittamisesta?

LIITE 3

Vaikuta-päivän kyselylomake 4.- ja 9.-luokkalaisille

TULEVAISUUDEN LUKEVA TAMPERE 2050

Millä tavoilla lapsia voi innostaa lukemaan ja kirjoittamaan?
Auta meitä keksimään keinoja!

KOTI JA PERHE

Miten kotona voidaan innostaa lapsia
lukemaan enemmän?

KOULU

Miten koulussa voidaan innostaa lapsia
kirjoittamaan luovasti?

HARRASTUKSET

Millainen harrastus voisi innostaa
lukemaan ja kirjoittamaan?

TULEVAISUUDEN AMMATIT

Keksi lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä tulevaisuuden ammatteja, joita ei vielä ole olemassa!

LUKU-
TAITO-
UNELMIA

SANATAIDERYHDISTYS
yöstäjä ry

LIITE 4

Palaute sanataidepajoista ja lukutaitotoimien ideointi

Mentimeter-kysely sanataidepajoihin osallistuneille koululuokille

1 Mikä sanataidepajoissa oli mielestäsi kivaa?

(avovastaus)

2. Luova kirjoittaminen on mielestäni...

Erittäin helppoa – Melko helppoa – Vaikeaa – Erittäin vaikeaa

3. JATKA LAUSETTA! Luova kirjoittaminen on mielestäni...

(avovastaus)

4. Sanataide auttaa innostumaan tekstien tekemisestä.

(Samaa mieltä – Eri mieltä)

5. Toivoisin suomen kielen tunneille useammin luovaa kirjoittamista.

(Samaa mieltä – Eri mieltä)

6. Miten lapsia voisi mielestäsi innostaa LUKEMAAN enemmän?

(avovastaus)

7. Miten mielestäsi lapsia voisi innostaa KIRJOITTAMAAN?

(avovastaus)

LIITE 5

Hymiökysely sanataidepajoihin osallistuneille koululuokille (1.-3. lk)

KYSELY OPPILAILLE

Ympyröi paras vaihtoehto!

1. Tiedätkö mitä "sanataide" on? Kuulostaako tutulta?

2. Pidätkö lukemisesta?

3. Pidätkö kirjoittamisesta?

4. Pidätkö äidinkielen tunneista?

5. Keksitkö tarinoillesi helposti aiheen?

6. Onko sinulla mielestäsi hyvä mielikuvitus?

7. Haluaisitko, että koulussa puhuttaisiin enemmän tarinoista ja kirjoista?

Nimi: _____

Luokka: _____

12.3.2025

NRO 3

SANATAIDESANOMAT

SUOMEN TAIAANOMAININ SANATAIDELEHTI

KOHTI FANTASIASAARISTOA, OHOI!

Kolmasluokkalaiset kirjoittivat ja kuvittivat omat mielikuvitussaaressa

Pia Krutsin

Kaikki tuntevat klassikkokäsityksen: mitä ottaisit mukaasi autiolle saarelle? Harvempi ehkä tulee miettiä, että mitä jos koko saaren saisikin keksiä ihan itse!

Oman sanataideprojektinsa aluksi Norssin 3C-luokka äänesti suosikkigenrenksi fantasian. Seuraavaksi oli päätettävä projektin sisältö. Sanataideopettaja **Pia Krutsinin** johdolla tutkailtiin vaihtoehtoja, ja luokka innostui ajatuksesta luoda yhteinen mielikuvitussaaristo, jossa jokaisen omat ideat ja kädenjälki pääsisivät esiin.

Esikuvana yhteiselle saariteokselle katseltiin yhdessä muun muassa **Huw Lewis-Jonesin** kokoamaa teosta *Archipelago: An Atlas of Imagined Islands*, jossa on mukana myös usean suomalaistekijän oma mielikuvitussaari.

Sitten ryhdyttiin töihin, ja Pia luonnosteli yhteisen ideoinnin pohjalta saariston kartan, johon sijoitettiin jokaisen oma saari. Syntyi Suurisaariston mielikuvitusta kutkuttava saariryhmä, jonka saarilla on toinen toistaan kekseliämpiä nimiä ja ominaisuuksia!

Työskentely alkoi oman saaren kuvan ja kuvauksen luonnostelulla. Opettaja **Pipsa Sassilan** johdolla tekstit kirjoitettiin jaettuun tiedostoon omalla tabletilla. Kun tekstit olivat valmiina, oli tietysti kartan piirtämisen aika.

Projektin inspiraatio löytyi englanninkielisestä saariteoksesta.

Tekoprosessissa yhdistyivät kirjan tekemisen kaikki puolet aiheen ideointi yhdessä, itsenäinen luonnostelu, tekstin työstäminen ja palautteen anto kaverille, kuvittaminen sekä valmiin julkaisun koostaminen.

Projektin lopputuloksena syntyi 28 erilaista saarta sisältävä Suurisaaristo. Kuvitettujen saarten kartasto sekä tietysti paljon uutta intoa luovaan kirjoittamiseen!

Epun Makkaramajakka (ylh. vas.), Pionan Kummasaari ja Majan Mielikuvitussaari

Sanataidesanomat on Sanataideyhdistys Yöstäjän julkaisu, joka sisältää lasten ja nuorten omaan sanataiteeseen liittyviä uutisia, kuulumisia ja luovia tekstejä. Lehteä toimittavat Yöstäjän sanataidekasvattajat.

YOSTAJA.FI/SANATAIDESANOMAT

SANATAIDEYHDISTYS
yöstäjä ry

Lasten ja nuorten lukutaitokartta

KOTI JA PERHE

MITEN KOTONA VOIDAAN INNOSTAA LAPSIA JA NUORIA LUKEMAAN ENEMMÄN?

- Lukemisesta palkitaan yhdessä sovitulla tavalla (kuten herkuilla, rahalla tai ylimääräisellä peliajalla). Kotona käytetään esimerkiksi lukupassia, jota kerrytetään lukemalla.
- Kotiin lainataan tai ostetaan paljon kivoja, lapsia kiinnostavia kirjoja.
- Lapsille luetaan aktiivisesti pienestä saakka.
- Vanhemmat ovat kiinnostuneita lastenkirjallisuudesta ja auttavat lapsia löytämään mieluisia kirjoja. Kotona luetaan yhdessä ja erikseen, ja kirjoista keskustellaan.
- Lukemisesta tehdään osa päivittäistä rutiinia. Yhteinen lukuhetki (tai jopa lukuretki) sovitaan etukäteen ja silloin kaikki lukevat yhdessä.

Lapset ja nuoret toivovat vanhemmilta kannustusta ja positiivista asennetta kirjallisuutta kohtaan. Vanhempien oma lukuharrastus, kirjastossa käyminen, tarinallisten pelien pelaaminen ja ruutuajan korvaaminen lukemisella mainittiin usein.

”Vanhemmat lukevat ja tukevat lukemiseen jo pienestä asti. Löydetään oikeasti kiinnostavia kirjoja ja etsitään kirjoja, jotka liittyvät omiin mielenkiinnonkohteisiin, kuten unelma-ammattiin tai harrastuksiin.”

”Hankkimalla äänikirja- ja e-kirjapalvelu, ostamalla kirjoja, pitämällä yhteisiä lukuhetkiä, suosittelemalla lapsille hyviä kirjoja.”

”Lahjomalla (että lapsi jää koukkuun).”

KOULU

MITEN KOULUSSA VOIDAAN INNOSTAA LAPSIA JA NUORIA KIRJOITTAMAAN LUOVASTI?

- Kouluissa kirjoitetaan enemmän, erityisesti tarinoita ja muita luovia tekstejä. Järjestetään esimerkiksi tarinavälitunteja, kirjoituskilpailuja ja valinnaisia luovan kirjoittamisen kursseja.
- Annetaan lisää vapautta kirjoittamiseen, jotta jokainen oppilas saa joskus kirjoittaa ihan mistä haluaa. Valitaan oppilaita kiinnostavia aiheita ja tarjotaan innostavia kirjoitustehtäviä.
- Innokkaasta kirjoittamisesta palkitaan.
- Varataan lisää aikaa lukemiselle: lisää lukutunteja ja ääneen lukemista, myös oppilaiden omien tekstien lukemista.
- Kirjoittamisesta puhutaan positiivisesti ja kannustavasti. Oppilaiden ideoihin suhtaudutaan arvostavasti ja vähennetään luovien tekstien arvioimista.

Mainintoja saivat myös kivojen kirjojen, koulukirjastojen ja kirjavinkkausten lisääminen, erilaiset sanktiot ja pakottaminen, tunnelmallisempi tila kirjoittamiselle, kirjastokäynnit ja tekstien julkaisu.

”Tarinaluokka 15 min joka viikko + taululla pitäisi olla ideoita.”

”Tekstejä saisi kirjoittaa itseä kiinnostavista aiheista, eikä pakotetuista aiheista tai teksteistä. Kirjoittamisesta ei saisi tulla arvosanapaineita, jotta kirjoittamisesta voisi nauttia ja voisi saada esimerkiksi kirjallista kehittävää palautetta.”

”Tarjoamalla paljon erilaisia kirjoittamistehtäviä, jotka palkitsevat itsellensä ja antamalla hyvät ohjeet. Auttamalla tekemään kirjoittamisesta viihtyisää.”

HARRASTUKSET

MILLAINEN HARRASTUS VOISI INNOSTAA LUKEMAAN JA KIRJOITTAMAAN?

- Lukupiiri tai kirjakerho
- Kirjoituskerho, tarinakerho
- Oma vapaa-ajan lukuharrastus
- Teatteri- tai näytelmäkerho
- Tarinoiden tai oman kirjan kirjoittaminen vapaa-ajalla

Innostavina harrastuksina pidettiin sekä kerhotoimintaa että omaa luku- ja kirjoitusharrastusta. Moni kuvasi eri sanoin jonkinlaista ”luovaa kerhoa”, joka sisällöltään vastaa sanataidekerhoa.

”No vaikka semmoinen, jossa luetaan ja kirjoitetaan ja jossa voisi myös tehdä kirjoihin liittyvää taidetta.”

”Leipomissyömäviltilukukerho. Leipotaan yhdessä jotain hyvää ja käperrytään viltille alle lukemaan ja syömään.”

”Kulttuuriin liittyvät harrastukset, esim. tutustutaan kirjailijoihin, kirjatyyleihin ja kirjoihin sekä erilaiseen kirjoitustyyliin.”

LIITE 8

Lasten ja nuorten lukutaitovinkit kotiin, kouluun ja harrastuksiin

LUKEVAN KODIN MUISTILISTA

MEIDÄN PERHEESSÄ:

- PALKITAAN LUKEMISESTA JA KERÄTÄÄN LEIMOJA OMAAN LUKUPASSIIN.
Palkintoina esim. raha, herkut, peliaika
- HANKITAAN KOTIIN PALJON KIVOJA KIRJOJA (LAINATAAN TAI OSTETAAN).
Mycs äänikirjoja!
- LUETAAN LAPSILLE SÄÄNNÖLLISESTI PIENESTÄ ALKAEN. *Muista iltasatu!*
- JUTELLAAN YHDESSÄ KIRJOISTA. *Luetaan samaa kirjaa!*
- SOVITAAN KOTONA YHTEINEN LUKUAIKA JA TEHDÄÄN LUKEMISESTA RUTIINI.
- AIKUISET NÄYTTÄVÄT ESIMERKKIÄ LUKEMISESSÄ.
- KÄYDÄÄN YHDESSÄ KIRJASTOSSA.
Aikuiset antavat löytämään kiinnostavaa luettavaa.

Muistilista on koottu keväällä 2025 tamperelaisten 4.- ja 9.-luokkalaisten itse ehdottamista toimenpiteistä lasten ja nuorten luku- ja kirjoitustaidon/innon parantamiseksi.

KIRJOITTAMISEN JÄRJESTYSSÄÄNNÖT KOULUUN

KOSKEE ERITYISESTI OPETTAJIA JA MUUTA KOULUN HENKILÖKUNTAA

1. Kirjoittakaa enemmän: lisää tarinoita, luovaa kirjoittamista ja hankkoja tehtäviä.
2. Vapauttakaa aiheet: välillä pitää saada kirjoittaa myös ihan mistä haluaa.
3. Innokkaasta kirjoittamisesta saa palkinnon.
4. Etsikää lisää aikaa myös lukemiselle, sillä lukeminen ruokkii mielikuvitusta.
5. Puhukaa kirjoittamisesta positiivisesti ja suhtautukaa arvostavasti oppilaiden ideoihin. Aina ei tarvita arviointia.
6. Totenttakaa erilaisia kirja- ja kirjoitusprojekteja ja kirjoituskilpailuja.

Kirjoittamisen järjestyssäännöt on koottu keväällä 2025 tamperelaisten 4.- ja 9.-luokkalaisten itse ehdottamista toimenpiteistä lasten ja nuorten luku- ja kirjoitustaidon/innon parantamiseksi.

LIITE 8

Lasten ja nuorten lukutaitovinkit kotiin, kouluun ja harrastuksiin

LUKEVAN KAUPUNGIN HARRASTUSKALENTERI 2025

SANATAIDYHDISTYS
yöstäjä ry

MAANANTAI	TIISTAI	KESKIVIIKKO	TORSTAI	PERJANTAI	VIIKONLOPPU
 Lukupiiri	Sanataide-ryhmä	 Laulun- kirjoitusleiri	Teatterikerho	 Runoryhmä	Oman kirjan kirjoittaminen
Jalkapallo- kirjakerho	Fantasia- tarinakerho 	Tarina- pelikerho	Komedia- ryhmä 	Kuvituskurssi 	Perheen yhteinen lukuhetki
					Leipomis- syömä- vilttiluku- kerho kotona

Kuvitus: Sari Ruuska
Taitto: Miia Aho

Harrastuskalenteri on koottu keväällä 2025 tamperelaisten 4.- ja 9.-luokkalaisten itse ehdottamista toimenpiteistä lasten ja nuorten luku- ja kirjoitustaidon/innon parantamiseksi.

LUKEVAN KAUPUNGIN AMMATTEJA 2050

SANATAIDYHDISTYS
yöstäjä ry

TULEEKO SINUSTA JOKU NÄISTÄ?

AVARUUSOLIOIDEN LUKUVALMENTAJA
ROTTIEN ILTASATUJEN LUKIJA VIEMÄRISSÄ
KIERTELEVÄ SATUMAIRE
TOIVEKIRJAKIRJOITTAJA
KIRJAPUTKIEN HOITAJA
KIRJATAPETIN KIRJOITTAJA
LUKUHUVIPUISTON SIIVOOJA
KIRJAONKIJA
KIRJAMINISTERI
LUKUPOLIISI

KIRJAPOSTELJOONI
KIRJAKUSKI
LUKULÄÄKÄRI
KIRJANKAIVAJA
KIRJALLISUUSIVISTÄJÄ
SATUHEMMO
IKKUNAKIRJOITTAJA
KIRJAPANTOMIIMINÄYTTELIJÄ
KIRJATYKITTÄJÄ
LUKUHIEROJA

Kuvitus: Sari Ruuska
Taitto: Miia Aho

Lukevan kaupungin ammatteja 2050 on koottu keväällä 2025 tamperelaisten 4.- ja 9.-luokkalaisten itse ehdottamista toimenpiteistä lasten ja nuorten luku- ja kirjoitustaidon/innon parantamiseksi.

UNELMIEN TARINATEHDAS

MILLAINEN PAIKKA HOUKUTTELEE LAPSIA JA NUORIA LUKEMAAN JA KIRJOITTAMAAN?

KOULULAISTEN IDEOITA JA TOIVEITA

TARINATEHDASTA IDEOITIIN SANATAIDEYHDISTYS YÖSTÄJÄN LUKUTAITOUNELMIA-HANKKEEN TYÖPAJOISSA.

TYÖPAJOIHIN OSALLISTUI

- TAMPEREEN YLIOPISTON NORMAALI-KOULUSSA KAHDEKSAN LUOKKAA
- LIELAHDEN KOULUSSA YHDEKSÄN LUOKKAA
- VUOREKSEN KOULUSSA YKSI LUOKKA

TARINATEHTAASSA ON

rauhallista hiljaista
tunnelmallista kotoisaa rentoa
sohvia riippumattoja telttoja
tyynyjä kavereita majoja
paljon kirjoja

TARINATEHTAAN TILAT OVAT

satumaisia, taianomaisia,
elämyksellisin tavoin
kirjojen maailmaan
johdattavia, rauhallisia,
hiljaisia ja viihtyisiä
tiloja, jotka auttavat
keskittymään.

Sanataideyhdistys Yöstäjä ry

Projektin toteuttajat: Sanna Pihlakari

TUTUSTU KIRJALLISUUDEN GENREIHIN

kauhukellarissa, mysteerihuoneessa, taikametsässä tai prinsessahuoneessa

KIRJOITA JA TEE ITSE

mielikuvitushuoneessa, kirjageneraattori-huoneessa, kirjoitustornissa tai satuputkilossa

SYÖ JA HERKUTTELE

lukukahvilassa, vaahtokarkkihuoneessa, kokkikirjojen huoneessa tai väärinpäinkeittiössä

KOE TARINOITA TOIMINNALLISESTI

eläinhuoneessa, pelihuoneessa, leffahuoneessa tai temppuhuoneessa

LUE JA VIIHDY KIRJOJEN PARISSA

tarinasukellushuoneessa, kirjameressä, kirjajuhlahuoneessa tai eliittilukijoiden osastolla

TEE OSTOKSIA TAIKAKAUPASSA

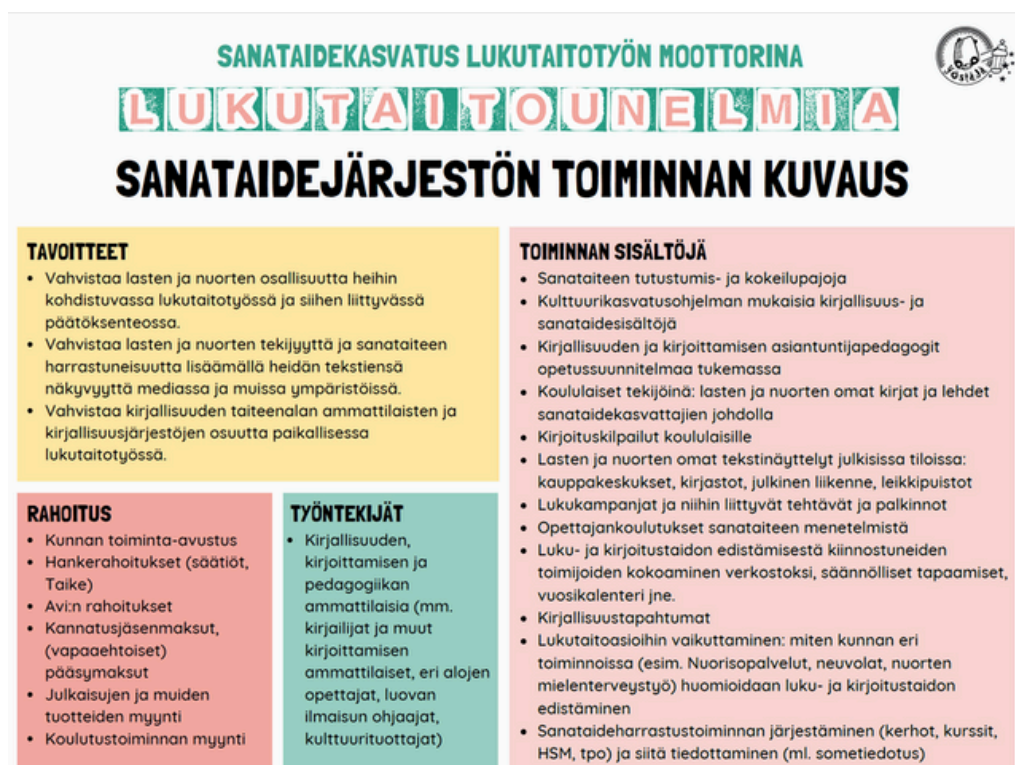
LOYDÄ SALAOVIA TARINOIDEN MAAILMAAN!

KURKKAA VIELÄ NÄIHINKIN!

KIRJAHOLVI
KIRJALIUKUHIHNA
KIRJATRAMPOLIINI
KUMMAKIRJA-OSASTO
TELEPORTTIHUONE
LOHIKÄARMEEN LUOLA
ELÄVÄN HISTORIAN HUONE
SOHVAPERUNAHUONE
TARINATIKKAAT
UNELMIEN KIRJAHYLLY
KIRJAKANUUNA
JÄTTIKIRJOJA
ÄÄNIKIRJASALI
SALAINEN HUONE
LUKUPUISTO
SUPERSANKARIHUONE
LUKULEMMIKKIHUONE
AVARUUSHUONE
LUONTOKERROS
NURINKURINHUONE

LIITE 10

Sanataidekasvatus lukutaitotyön moottorina: toimintamallin kuvaus

LUKUTAITOUNELMIA- MENETELMÄN VAIHEET

1

KARTOITTAMINEN

Kartoitetaan, millaista lukutaitotyötä kunnassa jo toteutetaan ja kenen toimesta.

2

KYSELYT

Selvitetään kyselyillä, miten jo olemassa olevat lukutaitotoimet tavoittavat lapsia ja nuoria ja mitä he ajattelevat niistä.

3

KOULUTAITEILIJA- TYÖSKENTELY

Koululaiset tutustuvat sanataiteeseen pitkäjänteisenä projektityöskentelynä osana koulutyötä.

4

LUKUTAITO- KARTTA

Laaditaan lasten ja nuorten omista toiveista ja ideoista lukutaidon toimenpideohjelma.

